

LİBERAL PERSPEKTİF ANALİZ

SAYI: 16 • KASIM 2020

COVID-19 SALGINI,
KISITLAYICI KAMU SİYASALARI VE ÖZGÜRLÜKLER
KARŞILAŞTIRMALI BİR ANALİZ

Prof. Dr. Mete Yıldız

FRIEDRICH NAUMANN
FOUNDATION For Freedom.

Türkiye

LIBERAL PERSPEKTİF ANALİZ

Sayı: 16 • Kasım 2020

**COVID-19 SALGINI, KISITLAYICI KAMU
SİYASALARI VE ÖZGÜRLÜKLER
KARŞILAŞTIRMALI BİR ANALİZ**

Prof. Dr. Mete Yıldız

© Özgürlük Araştırmaları Derneđi, 2020

Bu çalışma, Friedrich Naumann Vakfı Türkiye Ofisi (FNF Türkiye) tarafından desteklenmektedir.

Bu çalışmadaki görüşler yazara aittir Friedrich Naumann Vakfı Türkiye Ofisi (FNF Türkiye) ve Özgürlük Araştırmaları Derneđi'nin görüşlerini yansıtmaz.

Özgürlük Araştırmaları Derneđi

Çankaya Mah., Atatürk Bul., No: 160 D: 10 Çankaya, Ankara

(312) 213 24 00 www.oad.org.tr info@oad.org.tr

[f](https://www.facebook.com/ozgurlukarastirmalari) [ozgurlukarastirmalari](https://www.facebook.com/ozgurlukarastirmalari) [t](https://twitter.com/ozgurlukar) [ozgurlukar](https://twitter.com/ozgurlukar)

Prof. Dr. Mete Yıldız

ODTÜ Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü'nden mezun olmuştur. Kamu Yönetimi alanında University of Southern California'dan yüksek lisans, Indiana University- Bloomington'dan doktora derecesini almıştır. Hacettepe Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü'nde Kamu Politikaları Anabilim Dalı başkanlığını yürütmektedir. 2011'de Türkiye Bilimler Akademisi Açık Ders Malzemeleri Projesi için yazdığı *Kamu Siyaseti Ders Notları* birçok üniversitede ders kitabı olarak kullanılmaktadır. Mehmet Zahid Sobacı ile birlikte derledikleri *Kamu Siyaseti: Kuram ve Uygulama* başlıklı kitap Türkiye Bilimler Akademisi tarafından 2014 Bilimsel Telif Eser Programı Mansiyon Ödülü'ne layık görülmüştür. Indiana Üniversitesi (ABD) ve Roma Sapienza Üniversitesi'nde (İtalya) misafir öğretim üyesi olarak kamu siyaseti analizi konulu seminerler vermiştir. UNICEF, TÜBİTAK, TODAİE ve Kalkınma, İşleri ve Aile ve Sosyal Politikalar bakanlıklarında kamu siyaseti analizi konulu projeler yürütmüştür. Çalışma alanları yönetim reformu, kamu siyaseti analizi, e-Devlet ve yerel yönetimler konularıdır.

İÇİNDEKİLER

Giriş.....	5
1. Kısıtlamaların İçeriği ve Boyutları.....	8
2. Kısıtlamaların Uygulanması ve Tepkiler.....	11
3. Değerlendirme Ölçütleri.....	14
4. Değerlendirme: Kısıtlamalar ve Özgürlükler.....	17
5. Sonuç ve Öneriler.....	18
Kaynakça.....	25
Yazarın COVID-19 Salgını ile İlgili Diğer Çalışmaları.....	26
Ekler.....	27

GİRİŞ

Büyük küresel salgınların son örneği olan COVID-19, dünyada ve Türkiye’de siyaset, devlet yönetimi, ekonomi ve toplumsal yaşam gibi hayatımızın hemen her alanında etkili olmuştur (Harari, 2020; Zakaria, 2020). Virüs, 25 Ekim 2020 tarihi itibarıyla dünya çapında 42.829.950 kişiye bulaşmış; 1.152.054 kişinin ise ölümüne neden olmuştur (Johns Hopkins University, 2020). Türkiye’de ise 25 Ekim 2020 tarihine kadar yapılan toplam 13.217.888 test neticesinde hasta sayısı 361.801, vefat eden kişi sayısı ise 9.799 olarak tespit edilmiştir (T.C. Sağlık Bakanlığı, 2020).

COVID-19 vakaları 2019 yılı sonlarında önce Çin Halk Cumhuriyeti’nde, daha sonra da özellikle Şubat 2020’den itibaren tüm dünyada hızlı bir küresel yayılım göstermiştir. Bu süreçte birçok ülkedeki siyasi ve idari karar vericiler, salgının yayılımını yavaşlatmak, sağlık sistemini kapasite aşımından mümkün mertebe korumak ve vefat sayılarını en alt düzeyde tutmak amacıyla çeşitli idari, mali ve teknik/tıbbi önlemler almışlardır (Kim, 2020; Kasdan ve Campbell, 2020).

Alınan kısıtlayıcı önlemler sonucunda uygulanan kamu siyasaları¹ kendi içlerinde gerek söz konusu siyasanın içeriği, gerekse de uygulayıcıları

Alınan kısıtlayıcı önlemler sonucunda uygulanan kamu siyasaları kendi içlerinde gerek söz konusu siyasanın içeriği, gerekse de uygulayıcıları (merkezi yönetim, yerel yönetimler, gönüllü gruplar, vb.) açılarından büyük çeşitlilik göstermektedir

¹ Bu raporda incelenen “kısıtlayıcı kamu politikaları” tamlamasında yer alan *public policy* kavramı, İngilizceden Türkçeye yaygın olarak “kamu politikası” şeklinde çevrilip bu şekilde benimsendiği ve (yanlış ama) yaygın olarak kullanıldığı (örneğin, eğitim politikaları, sağlık politikaları, vb.) için bir diğer önemli kavram olan *politics* (politika, siyaset) ile karışmaktadır. Bu kavramlar arasındaki farka dikkat çekmek ve kavram karışıklığını önlemek amacıyla bu raporda “kamu siyasası” (Ergun, 2004: 302) çevirisi kullanılacaktır.

Hem bireylerin fiziki hareketliliğini hem de toplumsal ve ekonomik faaliyetleri sınırlandırıcı kamu siyasetleri tasarlanıp uygulanırken toplumsal yaşam ve ekonomik faaliyetlerin tamamen çöküntüye uğraması ile insan hayatının mümkün merteye korunması arasında çok hassas bir dengenin tutturulması gerekmektedir.

(merkezi yönetim, yerel yönetimler, gönüllü gruplar, vb.) açılarından büyük çeşitlilik göstermektedir (Yıldız ve Şahin, 2020). Örneğin, “uzun süreli karantina” uygulama siyaseti, tüm bir ülke, bölge veya şehir için günler hatta haftalar süren sokağa çıkma yasakları; yaşlılar, kronik hastalığı bulunanlar ve gençler gibi risk grupları için uygulanan sınırlamalar; pozitif COVID-19 tanılı bireylerin ve temaslılarının genelde iki hafta civarı bir süre boyunca evde kalmasını kapsayabilmektedir. Buna karşın, sınırlı karantina uygulaması siyaseti, yukarıda anılan riskli gruplar için sadece gün içi belli saatlerde dışarı çıkmama veya toplu taşıma araçlarını kullanmama gibi kısıtlamaları içermektedir. Fiziki hareketliliği sınırlandırmaya yönelik bu siyasetlerin dışında toplu halde bulunulan alanlarda ancak belli sayıda kişinin bir araya gelebilmesi, maske takılması ve sosyal mesafenin korunmasının zorunlu tutulmasına yönelik önlemler de alınmaktadır.

Bu tür önlemleri almaya yönelik tasarlanan kamu siyasetleri, -özellikle bu siyasetleri uygulayacak ülkelerdeki toplumsal ve ekonomik faaliyetlerin tamamen sekteye uğramasına da dikkat edilmesi gerekmesi açısından kolay alınan ve uygulanabilen kararlar değildir. Hem bireylerin fiziki hareketliliğini hem de toplumsal ve ekonomik faaliyetleri sınırlandırıcı kamu siyasetleri tasarlanıp uygulanırken toplumsal yaşam ve ekonomik faaliyetlerin tamamen çöküntüye uğramaması ile insan hayatının mümkün merteye korunması arasında çok hassas bir dengenin tutturulması gerekmektedir. Bu bağlamda genelde kamu yönetimi özelde de kamu siyaseti analizi disiplinleri açısından en önemli husus, COVID-19 ile mücadele etmeye yönelik siyasetlerle alınan önlemlere, kural ve kısıtlamalara uyulmasının sağlanmasıdır (Turan ve Çelikyay, 2020).

Söz konusu önlemlere uyulması konusunda birçok ülkede çok ciddi sorunlar yaşanmaktadır: Örneğin, maske takmaya alışık olmayan bireyler, kendilerini sınırlandırılmış hissetmekte ve bu nedenle ya elinden geldiğince maske takmamaya çalışmakta ya da maskeyi gelişigüzel/kuralsız bir şekilde takmaktadır. Diğer bir örnekte ise, uzun veya kısa süreli evden çıkmama tedbirlerine ekonomik (Geçinmem için çalışmam lazım), psikolojik (Evde hapsolmuş hissediyorum; çok sıkıldım), lojistik (Yiyeceğim, içeceğim, ilacım, vb. kalmadı) veya diğer bahanelerle uymayan kişiler, özellikle de COVID-19 tanılı bireylerin kendisi ve temaslı iseler, hastalığın daha da fazla yayılmasına ve ölüm vakalarının artmasına sebep olmaktadır. Birçok ülke, salgının 2021 yılında da azalarak da olsa devam edeceğini öngördüğü için, salgının yol açtığı yıkımı azaltmaya yönelik kural ve kısıt-

lamalara uyumun nasıl artırabileceğini öğrenmek için başka ülkelerdeki başarılı ve başarısız tasarım ve uygulama örneklerini yakından incelemektedir (Yıldız ve Uzun, 2020).

Kural ve kısıtlamalara uymama sorununu çözmek amacıyla başta siyasetçiler ve bürokratlar olmak üzere kamu siyasası aktörleri tarafından kullanılan çözüm araçları içinde en öne çıkanlardan birisi, “bilgi ve iletişim teknolojilerinin kamu yönetimi sisteminde kullanımı” olarak tanımlanabilecek olan “Dijital devlet” (*Digital government*) uygulamalarıdır (Meijer vd., 2020). Önlemlere uyulmasını sağlamaya yarayan söz konusu teknolojik çözümlere; Türkiye’de de kullanılan “Hayat Eve Sığar” uygulaması gibi GPS veya Bluetooth altyapılarını kullanan cep telefonu takip ve veri görselleştirme sistemleri, kişilerin konum ve vücut sıcaklığı bilgilerini ölçüp merkezi sisteme ileten elektronik bileklikler, kamusal alanda bireylerin ateşlerini ölçmek amacıyla kolluk kuvvetlerinin kasklarına takılan sıcaklık algılayıcıları/sensörleri, sosyal mesafeye uyumu ölçüp mesafenin ihlali halinde uyarılarda bulunan İHA/drone ve robotlar, karantinada olması/kalması gereken pozitif tanımlı ve temaslı bireyleri ve araçlarını belirleyebilecek yüz ve plaka tanıma özellikli kameralı güvenlik sistemleri, kişilerin konumunu harcamalarından hareketle takip etmek amacıyla kullanılan Çin’deki “Wechat” gibi elektronik harcama takip sistemleri ve ateş ölçen akıllı duraklar gibi farklı ülkelerden birçok örnek verilebilir (Meijer vd., 2020; Shaw, Kim & Hua, 2020).

Ne var ki, COVID-19 Salgını sırasında bilgi ve iletişim teknolojilerinin kullanılması; sadece salgınla mücadeleye olumlu katkılar vermemekte, maalesef birçok soruna da neden olmaktadır (Hariri, 2020). Bu süreçte başta kişisel verilerin mahremiyeti olmak üzere, ulusal veri güvenliğinin sağlanması ve teknolojik altyapı, araç-gereç sahipliği ve bilişim okuryazarlığındaki yetersizliklerden kaynaklanan “sayısal bölünme” (*digital divide*) gibi sorunlar yaşanabilmektedir. Ayrıca, salgınla mücadele etmek amacıyla toplanan verilerin başka ne gibi amaçlarla kullanılacağı, verilerin ne zamana kadar ve ne şekilde düzenlenmiş (merkezi veya dağıtık) bir sistemle saklanacağı, teknolojik takip sistemlerinin kullanımının zorunlu mu yoksa gönüllü mü olacağı, teknolojik altyapıyı kuran, işleten ve veri toplayan şirketlerin uluslararası teknoloji devlerinden seçilip seçilmeyeceği gibi birçok mevcut ve olası uygulama sorunu yaşanacağı anlaşılmıştır. İncelenen teknolojilerin salgınla mücadele amacıyla yaygın kullanımının kabul gördüğü örneklerde bile söz konusu riskler, sakıncalar ve olumsuz dışsallıkların kamuoyunda ciddi kuşku ve tepkiler yaratarak teknolojilerin salgınla mücadelede verim-

Kural ve kısıtlamalara uymama sorununu çözmek amacıyla başta siyasetçiler ve bürokratlar olmak üzere kamu siyasası aktörleri tarafından kullanılan çözüm araçları içinde en öne çıkanlardan birisi, “bilgi ve iletişim teknolojilerinin kamu yönetimi sisteminde kullanımı” olarak tanımlanabilecek olan “Dijital devlet” uygulamalarıdır

İncelenen teknolojilerin salgınla mücadele amacıyla yaygın kullanımının kabul gördüğü örneklerde bile söz konusu riskler, sakıncalar ve olumsuz dışsallıkların kamuoyunda ciddi kuşku ve tepkiler yaratarak teknolojilerin salgınla mücadelede verimli bir biçimde kullanılması sürecini önemli ölçüde baltaladığı görülmektedir

li bir biçimde kullanılması sürecini önemli ölçüde baltaladığı görülmektedir (Trivedi, 2020).

Bu bağlamda bu raporda salgının doğurduğu sorunlardan biri olan özgürlükleri kısıtlayıcı kamu siyasalarının analizine odaklanılmaktadır. Yanıtlanmak istenen temel araştırma sorusu “COVID-19 Salgınında kamu yararı ve toplum sağlığını korumak amacıyla kısıtlayıcı kamu siyasaları uygulanırken bireylerin özgürlükleri nasıl en az zarar görebilir?” şeklinde ifade edilebilir.

Bu amaçla raporda COVID-19 Salgını sırasında birçok ülkede kullanılan çok çeşitli kısıtlayıcı kamu siyasalarının kapsamı, uygulama süreci ve uygulama araçları (özellikle teknolojileri) ile uygulama sürecinde karşılaşılan sorunlar incelenmektedir. Amaç, kısıtlayıcı kamu siyasaları alanında özgürlükler ile kamu yararı/kamu sağlığı arasındaki hassas dengenin nasıl kurulup sürdürülebilir kılınabileceğini anlamaktır. Raporun sonunda, söz konusu özgürlükler-kamu yararı/sağlığı dengesini sağlayabilmek ve sürdürülebilmek amacıyla bazı kamu siyasası önerileri sunulmuştur.

1. KISITLAMALARIN İÇERİĞİ VE BOYUTLARI

Dünyada ilk vakaları 2019 yılı sonunda görülen ve 2020 yılı Şubat ayından itibaren dalga dalga tüm dünyaya yayılan virüs, hayatımızdaki pek çok şeyi değiştirdi. Bireysel özgürlükler de bu süreçten olumsuz etkilendi. Pek çok ülke salgının zararlarını en aza indirme arayışında bireylerin ve grupların eylem ve hareketlerini tamamen veya kısmen sınırlandırdı/kısıtladı.

Kısıtlanan özgürlükler arasında temel olarak hareket özgürlüğü (evden çıkmama, sadece belli bir mesafeye kadar gidebilme, belli saatlerde çıkmama, seyahat edememe, vb.), toplanma özgürlüğü (beraber yaşayan aile üyeleri dışında veya belli bir sayıda kişiden fazla bir arada bulunamama, düğün, sünnet, askere uğurlama, cenaze defnetme ve benzeri faaliyetleri az sayıda kişiyle yapma veya hiç yapmama) ve bilgi edinme hakkı/özgürlüğü (kamu yararı gereği tüm veri ve detayların kamuoyuna açıklanmaması, bilimsel araştırmaların izne tabi olması, vb.) sayılabilir.

Bunların dışında en azından bir süre eğitim, sağlık ve adalet hizmetlerine erişememe veya kısıtlı bir şekilde erişebilme gibi sorunlardan bahsedilebilir. Örneğin, yıllardır süren ve sonuçlanmaya yakınken salgından dolayı yapılamayan duruşmalarda ve nihai karar verilemeyen davalarda mağdur olan (Örneğin, boşanamayan veya bir davada aklanamayan) bireylerin durumu da dikkate alınmalıdır. Benzer şekilde, kısıtlamalardan dolayı istediği

halde evlat edinemeyen, yaşlılara ve kimsesizlere yardım edemeyen veya bakıma muhtaç insanlara ve sokak hayvanlarına yardımda bulunamayan hayırseverler ve yardım ettikleri kişi ve hayvanlar da kısıtlayıcı kamu siyasarınının mağdurları olmuş sayılabilirler.

Bu kısıtlamalar, ülke çapında hemen herkesin tabi olduğu ve günlerce hatta haftalarca sürebilen uzun süreli tam karantinalar (Örneğin Yeni Zelanda'daki dört haftalık ulusal karantina) şeklinde uygulanabilir. Veya günün belli saatlerinde ve bir ülkenin sadece bazı bölgelerinde/kentlerinde uygulanan kısmi karantinalara (Örneğin, Birleşik Krallık, Fransa ve Belçika'daki gece sokağa çıkma yasakları) da rastlamak mümkündür.

Bir diğer boyut ise, kısıtlamaların zorunluluk-gönüllülük düzleminde tam olarak nereye konumlandırılabilceği konusudur. Örneğin, bazı ülkelerde maske takma zorunluluğunu getiren kısıtlamalarda önemli uygulama sorunları ile karşılaşmıştır. Benzer şekilde, 65 yaş üstü (İtalya) ve 20 yaş altı ve 65 yaş üstü (Türkiye) gruplar için sokağa çıkma yasakları sırasında kurala uyum sağlamak her zaman kolay olmamıştır. Bununla beraber, eğer insanlar kendilerini hasta hissedersen sorumlu bir yetişkin olarak hareket etmeleri ve evde kalmaları gerektiği söylenen bazı örneklerde (İsveç) gönüllü kısıtlamalara büyük ölçüde uyulduğu görülmüştür.

Bununla beraber, resmi kısıtlama olmayan ülkelerde de bu konuda bir talep olabilmektedir. Örneğin, sürü/kitle bağışıklığı siyasarı uyguladığı ifade edilen İsveç'te kamu otoritesi tarafından maske takılmasının zorunlu olmadığı, doğru şekilde takılmasının zor ve karmaşık olduğu, hatta insanlara yanlış bir güvende olma hissi verdiği düşüncesi defalarca ifade edilmiştir. Ülkede maske takılmasına karşı öne sürülen tüm bu fikirlere rağmen yine de kendi güvenliği için maske takmak isteyen öğretmen, doktor ve hemşire gibi kamu görevlilerine yönelik sözlü taciz hatta işten çıkarma vakalarının yaşandığı aktarılmaktadır². Bu nedenle İsveç örneğinde daha fazla kısıtlama isteyen kişi ve grupların varlığı gözlenmektedir. Örneğin, bilim insanları ve hekimlerden oluşan Vetenskapsforum COVID-19 Platformu; resmi makamlardan maske, mesafe, temaslı izolasyonu, çok fazla sayıda kişinin katıldığı faaliyetlerin sınırlandırılması ve karantina gibi konularda daha fazla kısıtlama yapılmasını talep etmektedir.

² As White House eyes 'herd immunity, Sweden's no-mask approach is failing to contain COVID-19, <https://www.yahoo.com/news/as-white-house-eyes-herd-immunity-swedens-nomask-approach-is-failing-to-contain-covid-19-151813672.html>, Erişim Tarihi: 20 Ekim 2020.

Kural ve kısıtlamalara uyumun bir zorunluluk mu olması gerektiği, yoksa gönüllülüğün mü temel alınmasının daha sağlıklı olduğu meselesi, maske kullanımı dışında birçok başka alanda da tartışılmaktadır.

Maske ve mesafe kısıtlamalarının siyasetçiler tarafından ilan edilmemesine rağmen, halkın en azından bir kısmı tarafından talep edilmesine bir örnek de ABD'den verilebilir. Iowa eyaletinde maske kısıtlaması ve sosyal mesafe kuralını uygulamayı reddeden Cumhuriyetçi Parti mensubu eyalet valisi Kim Reynolds, hem kendisi hem de Başkan Trump için ciddi oranda bir oy kaybına neden olmaktadır. Yapılan son anketler, kısıtlamalar uygulanmadığı için kendisini yüksek hastalık riski altında gören ve bu nedenle evine hapsolan özellikle 65 yaş üstü bireylerin seçimlerde tercihlerini Demokrat Parti'den yana kullanarak eyaletteki oy dengesini değiştireceğini göstermektedir³.

Kural ve kısıtlamalara uyumun bir zorunluluk mu olması gerektiği, yoksa gönüllülüğün mü temel alınmasının daha sağlıklı olduğu meselesi, maske kullanımı dışında birçok başka alanda da tartışılmaktadır. Bu konu, cep telefonu takip uygulaması indirme ve kullanma, test yaptırma ve aşı olma gibi boyutları da içeren geniş kapsamlı bir tartışmadır.

Kısıtlamaların iyi bir kamu siyaseti seçeneği olup olmadığı biraz da sahadaki uygulama şartlarının kısıtlamalara uyulabilmesini kolaylaştırıp kolaylaştırmadığına bağlıdır. İtalya, İspanya ve Fransa gibi iklimi nispeten sıcak, dışarıda vakit geçirmenin ve büyük aileler şeklinde yaşamının yaygın olduğu ülkelerde maske ve mesafe gibi kısıtlamalara uyulması nispeten zordur. Tam tersine, daha soğuk iklimli ve çekirdek ailenin de ötesinde yalnız yaşayan kişilerin çoğunlukta olduğu ülkelerde bu tip kısıtlamalara uymak ise nispeten daha kolaydır. Benzer şekilde, yaşlı bakım evinde kalan veya sokakta evsiz olarak hayatını sürdürmeye çalışan bir kişinin maske, mesafe ve temizlik kural ve kısıtlamalarına uyması çok da kolay olmayabilir.

Büyük ölçüde bir sürü bağımsızlığı siyaseti uygulayan İsveç, fiziksel şartların ve kültürün kısıtlamalara uyuma ne denli etki ettiğini gösteren çok iyi bir örnektir. Ülkedeki nüfus coğrafyaya seyrek dağılmıştır. Özellikle soğuk aylarda evde vakit geçirmek alışkanlığı yaygındır. Nüfusun neredeyse yarısı tek kişilik hanelerde yaşamaktadır. Bir İsveçli bu durumu "Zaten tecrit edilmişsen izole olmak daha kolay" şeklinde ifade etmektedir⁴.

Bu rapor her ne kadar COVID-19 Salgını ile mücadeleye yönelik kısıtlamalara hukuk ve siyaset bilimi değil de kamu siyaseti analizi perspektifinden bakıyor olsa da, kısıtlamaların doğrudan kendilerine veya uygulan-

³ As Governor Resists Mask Mandate, Iowans Sour on the GOP, <https://news.yahoo.com/governor-resists-mask-mandate-iowans-135921999.html>, Erişim Tarihi: 25 Ekim 2020.

⁴ As White House eyes 'herd immunity, a.g.k.

ma şekillerine yönelik bir takım hukuki itirazlar olduğunu da not etmek gerekmektedir. Örneğin Gözler (2020: 400), Türkiye’de olağanüstü hâl ilân edilmediğini, salgın nedeniyle alınan tedbirlerin, 1982 Anayasası’nın 13. maddesinde ifade edilen “Temel hak ve hürriyetler, özlerine dokunulmaksızın yalnızca anayasanın ilgili maddelerinde belirtilen sebeplere bağlı olarak ve ancak kanunla sınırlanabilir.” şartına uygun olması gerektiğini savunmaktadır. Dolayısıyla Gözler, kanunla sınırlama yapılmadığı sürece salgınla mücadele için alınan sokağa çıkma yasağı gibi tedbirlerin önemli bir kısmının herhangi bir kanunî dayanağı olmadığını iddia etmektedir. Yazar, bir adım daha ileri giderek kanunî dayanağı olan bazı tedbirlerin ise Anayasaya aykırı olduğunu, çünkü 1982 Anayasası’nın 35., 36. ve 48. maddelerinde belirtilen sınırlama sebepleri arasında ‘genel sağlık’ sebebinin bulunmadığını belirtmektedir (Gözler, 2020: 400).

2. KISITLAMALARIN UYGULANMASI VE TEPKİLER

Salgınla mücadele amacıyla tasarlanan kısıtlamalara uyulup uyulmadığı kamu otoriteleri tarafından birkaç yolla kontrol edilmektedir. Kurallara uyumu mümkün olan en üst düzeye çıkarmak için dünya çapında en çok kullanılan araç, daha önce de bahsedildiği üzere, çok çeşitli teknoloji uygulamalarıdır. Örneğin, cep telefonu uygulamalarındaki GPS verileri kullanılarak kişilerin mevcut konumunun takibi yapılmaktadır. Kamusal alanlarda bulunan güvenlik kameraları ile kolluk kuvvetlerinin vücutlarına veya akıllı kasklarına monte edilmiş kameralarda kullanılan yüz ve plaka tanıma yazılımları ve ateş ölçüm sistemleri yaygınlaşmaktadır. Benzer şekilde, akıllı bileklikler ve akıllı saatler gibi giyilebilir teknolojiler hem kişilerin mevcut konumlarını, hem de vücut sıcaklığı ve nabız gibi temel sağlık göstergelerinin/verilerinin tespit ve takibini yapmaktadır (Örneğin, Çin, Güney Kore ve Singapur). Bunlara ek olarak, salgının hangi bölgelere yayıldığını gösteren veri görselleştirme ve çevrimiçi haritalama uygulamaları da yaygın bir şekilde kullanılmaktadır.

Sınırlama dönemlerinde ve bölgelerinde gözetim, denetim ve uyarılar için ayrıca robotlar ve insansız hava araçları (İHA, drone) kullanımı da giderek artan oranda tercih edilmektedir (Örneğin, Çin). Özellikle totaliter ülkelerde (Örneğin, Çin ve Vietnam) parti yetkililerinden ve bölge temsilcilerinden, kurallara uymayan vatandaşları gözetlemeleri ve yetkililere ihbar etmeleri talep edilmektedir⁵. Demokrasinin kurum ve kurallarıyla işlediği

5 Vietnam’s Coronavirus Success Is Built on Repression, <https://foreignpolicy.com/2020/05/12/vietnam-coronavirus-pandemic-success-repression/>, Erişim Tarihi: 25 Ekim 2020.

Kısıtlamalara uyumun denetlenmesinin teknolojik uygulamaların kullanımını dışındaki bir diğer yolu ise bu süreçte denetimi kamu görevlilerinin bizzat gerçekleştirmesidir.

ülkelerde bile bireylerden ev karantinası kurallarına uyduklarını kanıtlamaları amacıyla rastgele zamanlarda kendi fotoğraflarını çekmeleri ve bu resmi yetkililere göndererek evde olduklarını kanıtlamaları istenebilmektedir⁶ (Örneğin, Polonya). Uç vakalarda (Örneğin, İsrail) vatandaşların ne zaman nerede olduğunun tespiti ve kontrolü için istihbarat örgütlerinin görevlendirilebildiği görülebilmektedir⁷.

Kısıtlamalara uyumun denetlenmesinin teknolojik uygulamaların kullanımını dışındaki bir diğer yolu ise bu süreçte denetimi kamu görevlilerinin bizzat gerçekleştirmesidir. Bu denetleyiciler, Lipsky'nin (1980) "sokak düzeyi bürokratlar" (*Street-level bureaucrats*) adını verdiği, parlamentolar gibi tepe noktalarda verilen kamu siyasası kararlarını (bu örnekte kısıtlamaları) vatandaşla hizmet sunma sürecinde karşı karşıya kalarak en az sorun yaşayarak uygulamaya çalışan bürokratlardır. Örneğin, maskenin ağzı ve burnu kapatacak şekilde doğru takılıp takılmadığını kontrol eden sokak düzey bürokratlar; jandarma, polis ve bekçilerdir. Benzer şekilde doktor, hemşire, öğretmen ve PTT A.Ş. paket dağıtıcıları gibi sokak düzey bürokratların da kısıtlama uygulamalarının denetleyicileri ve gerektiğinde ihlallerin düzelticileri olabileceği not edilmelidir.

Söz konusu kısıtlamaların kapsamı, yaptırımları, ciddiyeti ve kısıtlamalara ne düzeyde uyulduğunu kontrol etme araçları büyük ölçüde farklılık gösterse de, kısıtlayıcı kamu siyasaları vatandaşlar, STK'lar ve medya tarafından bireysel özgürlüklere geniş çapta bir tehdit şeklinde algılanarak birçok ülkede eleştirilmektedir. Bazı ülkelerde (Güney Kore, Tayvan, ABD) STK'lar tarafından bireysel özgürlüklerin ölçüsüz bir biçimde sınırlandırılması ve kişisel verilerin mahremiyetinin ihlal edilmesi iddialarına dayanan kitlesel protestolar düzenlenmektedir. Güney Kore ve Tayvan'da kullanılan elektronik takip sistemlerine kişisel verilerin mahremiyetinin ihlal edildiği ve özgürlüklerin sınırlandırıldığı yönünde eleştiriler yöneltilmiş⁸ ve sivil toplum kuruluşları bu konuda bir protesto bildirisi yayınlamışlardır.⁹

⁶ Poland forces coronavirus patients to prove they're indoors, <https://www.dailymail.co.uk/sciencetech/article-8143509/Poland-forces-coronavirus-patients-prove-theyre-indoors-selfie.html>, Erişim Tarihi: 25 Ekim 2020.

⁷ Coronavirus: Israel turns surveillance tools on itself, <https://www.bbc.com/news/world-middle-east-52579475>, Erişim Tarihi: 15 Ekim 2020.

⁸ As governments fumbled their coronavirus response, these four got it right. Here's how,, <https://edition.cnn.com/2020/04/16/world/coronavirus-response-lessons-learned-intl/index.html>, Erişim Tarihi: 5 Mayıs 2020.

⁹ Joint Civil Society Statement: States use of digital surveillance technologies to fight pandemic must respect human rights, <https://www.hrw.org/>

Hâkim siyasal kültüründe anayasayı hazırlayan kurucu babalardan beri özgürlükleri sınırlandırmak için ceberut karakterli bir devletin (Leviathan) fırsat kolladığı korkusuyla yaşayan ABD’de (Acemoğlu ve Robinson, 2020: 394-397) ise Michigan Eyaleti’nde valinin uzun süreli evde karantinada kalma emirlerini hak ve özgürlüklerinin ihlali olarak algılayan silahlı milisler, bu emri protesto etmek için eyalet parlamentosunu basmıştır¹⁰. Hatta özgürlüklerinin anayasaya aykırı olarak keyfi şekilde sınırlandığını, kısıtlamaların artarak süreceğini ve bu süreçte birçok özgürlüklerinin de ellerinden alınabileceğini düşünen bir “Corona virüsü şüphesi” grubun üyeleri, Michigan valisini kaçırmak ve devirmek için bir plan yapmış ama harekete geçmeden Amerikan Federal Soruşturma Bürosu (FBI) tarafından yakalanmışlardır.¹¹

Kısıtlamalara yönelik bugüne kadarki en büyük kitlesel gösterilerinden biri de 1 Ağustos’ta 20.000 protestocunun katılımıyla Berlin’de düzenlenmiştir. Alman polisi, kendilerine slogan olarak “Özgürlük Günü” (*Tag der Freiheit*) kavramını seçen göstericiler içinde aşırı sağcılar, komplo teorisyenleri ve aşı karşıtları gibi oldukça farklı grupların yer aldığını tespit etmiştir¹². Almanya’da son olarak 25 Ekim tarihinde ise ülkenin COVID-19 ile mücadelesinde ön saflarda yer alan ve kısıtlayıcı kamu siyasaları öneren Robert Koch Enstitüsü’ne ait Berlin’deki bir binanın cephesine yanıcı sıvılar içeren şişeler atılmıştır¹³.

Maske takılması uygulamasına gösterilen tepkiler de hiç de hafif olmamıştır. Örneğin, henüz salgının küresel yayılımının başlarında, 5 Mayıs 2020 tarihinde, maske takmanın mantığı ve yararları henüz kamuoyu tarafından tam olarak anlaşılmamışken ABD’de bir mağazanın güvenlik görevlisi, ma-

news/2020/04/02/joint-civil-society-statement-states-use-digital-surveillance-technologies-fight, Erişim Tarihi: 5 Mayıs 2020.

10 Silahlı protestocular Michigan Eyalet Meclisi’ni bastı! <https://www.milliyet.com.tr/galeri/silahli-protestocular-michigan-eyalet-meclisini-basti-6203222>, Erişim Tarihi: 15 Ekim 2020.

11 FBI Michigan Valisi’ni ‘kaçırma ve devirme’ girişiminin engellendiğini açıkladı. <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-54473056>, Erişim Tarihi: 9 Ekim 2020.

12 Coronavirus rallies: Germany’s growing anti-lockdown movement, <https://www.dw.com/en/germany-protests-coronavirus/a-54456654>, Erişim Tarihi: 20 Ekim 2020.

13 Fire damages German infectious disease institute, <https://www.dw.com/en/fire-damages-german-infectious-disease-institute/a-55390582>, Erişim Tarihi: 25 Ekim 2020.

Bu tür protestolar karşısında siyasetçi ve bürokratlar ise protestolara konu olan kısıtlamaların acilen uygulanmasının genelde kamu yararı, özelde ise halk sağlığı için gerekli olduğunu önemle vurgulamışlardır.

ğazaya maskesiz girmeye çalışırken engellendiği iddia edilen bir çocuğun babası tarafından vurularak öldürülmüş ve böylece ilk maske cinayeti işlenmiştir¹⁴.

Her zaman yukarıdaki örnekler kadar şiddet içermese de, salgınla mücadele sürecinde uygulanan kısıtlamalar geniş kitlelerin özgürlüklerini sınırlandırmakta ve tepkilerini çekmektedir. Örneğin, Hollanda'da salgınla mücadele için hükümete zorunlu maske uygulaması ve gençlerin hareketlerinin sınırlandırılması gibi geniş yetkiler veren yeni bir yasal düzenlemeye yönelik protesto gösterilerinde 80 kişi gözaltına alınmıştır¹⁵.

Bu tür protestolar karşısında siyasetçi ve bürokratlar ise protestolara konu olan kısıtlamaların acilen uygulanmasının genelde kamu yararı, özelde ise halk sağlığı için gerekli olduğunu önemle vurgulamışlardır. Ayrıca kısıtlamaların salgının etkili olduğu dönem ve coğrafya ile sınırlı olduğunu; dolayısıyla salgın hafiflediği zaman sınırlamaların da azaltılacağına, salgın tamamen ortadan kalktığında ise tamamen kaldırılacağına altını önemle çizmektedirler.

Bununla beraber, kriz dönemlerinde güvenliği biraz artırmak adına özgürlüklerden biraz taviz verilmesi sürecinde gerçekleştirilen kısıtlamaların kısmen de olsa kalıcı olma riski bulunmaktadır. Örneğin, ABD'de gerçekleştirilen 11 Eylül 2001 (9/11) saldırıları ardından uygulanmaya başlanan havayolu güvenlik kontrol ve sınırlamaları büyük ölçüde kalıcı hale gelmiştir. Söz konusu özgürlük ve güvenlik dengesi tahterevallisinde (Aydın, 2012: 531-532), 11 Eylül saldırılarından beri salınımın yönü çoğunlukla daha fazla güvenlik için özgürlüklerin daha fazla kısıtlanmasının kamuoyunca kabul edilmesi yönünde olmuştur. Bu tür kısıtlamalar zamanla yeni normalin mütemmim cüzü olarak kabul görmekte ve eski normale tam olarak geri dönüş pek de mümkün olmamaktadır.

3. DEĞERLENDİRME ÖLÇÜTLERİ

Türkiye dâhil birçok ülkede maske takmak ve sosyal mesafeyi korumak gibi basit kural ve kısıtlamalara uyumda bile ciddi sorunlarla karşılaşmaktadır. Hatta kısıtlayıcı siyasaların hedef kitlesi olan vatandaşların yanı

¹⁴ Bu dünyada bir ilk! İlk maske cinayeti, <https://www.haber3.com/dunya/bu-dunyada-bir-ilk-ilk-maske-cinayeti-haberi-5363214>, Erişim Tarihi: 20 Ekim 2020.

¹⁵ Hollanda'da 'korona yasa tasarısını' protesto eden 80 kişi gözaltına alındı, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-54476471>, Erişim Tarihi: 9 Ekim 2020.

sıra, bu siyasaların sahadaki uygulayıcısı olan bazı kamu çalışanlarının bile maske takma kuralına uymadıkları için haklarında cezai işlem uygulandığı örneklere rastlamak mümkündür¹⁶. Salgının yükselme eğilimine girdiği 2020 yılı Ekim ayı sonları itibarıyla genel olarak kısıtlamalara uyumun istenen düzeyde olmadığı yönündeki haberler hemen her gün televizyon ve gazetelerde yayınlanmaktadır¹⁷.

Kısıtlamaların kamuoyu nezdinde meşru bulunarak kabul görüp sorunsuz bir biçimde uygulanabilmesi için bu kısıtlamalara uyması gereken hedef kitlenin kısıtlamaya uyup uymama konusunda karar verirken dikkate alınacağı başlıca ölçütlerin incelenmesinde yarar vardır. Bu ölçütlerin kısıtlayıcı kamu siyasalarının tasarım aşamalarında da dikkate alınması, siyasaların sorunsuz uygulanmasına ve özgürlüklerin gerekli en düşük düzeyde kısıtlanmasına katkı verecektir.

Adalet Ölçütü: Kısıtlayıcı kamu siyasalarının hedef kitlesi, eğer ülkede kural ve kısıtlamalara uyumun düşük olduğunu gözlemler veya algıarlarsa kısıtlamalara uymama yolunu seçebilir. “Bu kısıtlamaya/kurala neden sadece benim de içinde bulunduğum bir azınlık uyuyor?”, “Bu kısıtlama seçici olarak sadece bana mı uygulanıyor?” türü sorgulamaların halk arasında artması kısıtlamaların adalet ölçütü açısından sorgulanması sonucunu doğurabilir.

Bu tür sorgulamaları ve dolayısıyla kısıtlama ihlallerini azaltmak için siyasi ve bürokratik karar vericilerin de söz, tutum ve davranışlarıyla bir rol model olması ve kısıtlamalara kendilerinin de uyduklarını göstermesi yararlı olur. Örneğin, Yeni Zelanda Sağlık Bakanı, ailesi ile birlikte sokağa çıkma yasağına uymadığı ortaya çıktığı zaman Başbakan’ın talimatıyla cezalandırılmış ve televizyona çıkarak kısıtlamaları ihlal ettiği için halktan özür dilemek zorunda kalmıştır¹⁸. Yine Yeni Zelanda’da salgın nedeniyle yaşanan ekonomik krizin aşılabilmesi için başta başbakan olmak üzere bakanlar ve

Kısıtlamaların kamuoyu nezdinde meşru bulunarak kabul görüp sorunsuz bir biçimde uygulanabilmesi için bu kısıtlamalara uyması gereken hedef kitlenin kısıtlamaya uyup uymama konusunda karar verirken dikkate alınacağı başlıca ölçütlerin incelenmesinde yarar vardır.

¹⁶ Bolu İl Emniyet Müdürü Erdoğan’dan 2 polise ‘maske’ cezası, <https://www.memurlar.net/haber/933764/bolu-il-emniyet-muduru-erdogan-dan-2-polise-maske-cezasi.html>, Erişim Tarihi: 22 Ekim 2020.

¹⁷ İstenmeyen görüntüler! Sıcak havayı gören koronayı dinlemedi, <https://www.cnnturk.com/turkiye/istenmeyen-goruntuler-sicak-havayi-goren-koronayi-dinlemedi>, Erişim Tarihi: 24 Ekim 2020.

¹⁸ New Zealand health minister demoted after beach visit broke lockdown rules, <https://www.theguardian.com/world/2020/apr/07/new-zealand-health-minister-demoted-after-beach-visit-broke-lockdown-rules>, Erişim Tarihi: 24 Ekim 2020.

Hedef kitlenin kısıtlamalara uyup uymayacağını belirleyen diğer bir ölçüt ise yeterince denetim olup olmadığı, denetleme sonucunda kurallara uymayanlara kesilen cezaların ağırlığı ve cezaların tahsil edilip edilmeyeceği konularındaki hâkim algılardır.

yüksek düzey bürokratlar fedakârlığa kendilerinden başlayarak sembolik de olsa 15 Nisan'dan itibaren maaşlarında 6 ay boyunca %20'lik bir kesintiye gitmişlerdir¹⁹.

Yaptırım Ölçütü: Hedef kitlenin kısıtlamalara uyup uymayacağını belirleyen diğer bir ölçüt ise yeterince denetim olup olmadığı, denetleme sonucunda kurallara uymayanlara kesilen cezaların ağırlığı ve cezaların tahsil edilip edilmeyeceği konularındaki hâkim algılardır. Örneğin, Türkiye'de İçişleri Bakanlığı verilerine göre, 22 Ağustos-16 Eylül 2020 tarihleri arasında izolasyon kurallarına uyumu ölçmeye yönelik 3 milyon 373 bin 336 denetim gerçekleştirilmiştir. Bu denetimlerde kural ve kısıtlamalara uymayan toplam 20.094 kişiye 9.974 adet idari para cezası uygulanmıştır²⁰. Cezaların mutlaka tahsil edileceğine yönelik de bizzat Cumhurbaşkanı tarafından açıklama yapılmıştır.²¹

İdarenin her türlü eylem ve işlemlerine karşı yargı yolu açık olduğundan dolayı kısıtlamaya uymayanlara yönelik cezalara karşı da davalar açılmaya başlanmıştır. Örneğin, maske cezasını iptal eden Bolu Sulh Ceza Mahkemesi kararına Bolu Valiliği itiraz etmiştir²².

Öngörülebilirlik Ölçütü: Kural ve kısıtlamalara uyumun artırılması ve kişisel özgürlüklerin mümkün olduğunca az sınırlandırılması için kısıtlamaların önceden şeffaf bir biçimde tasarlanarak açıklanmış bir "kısıtlama düzeyleri modeli"ne göre öngörülebilecek şekilde şartlar (salgında belli eşik noktalarının aşılmasına) değiştikçe hafifletilip ağırlaştırılması yararlı olur. Bu husus, raporun kamu siyaseti önerileri bölümünde detaylı olarak açıklanmıştır.

Sürdürülebilirlik Ölçütü: Kısıtlamaların sadece kısa değil, orta ve uzun vadede de uygulanabilmesi, diğer bir ifadeyle sürdürülebilir olabilmesi için

¹⁹ Yeni Zelanda'da başbakan, bakanlar ve kamu idarecilerinin maaşlarında yüzde 20 kesinti, <https://tr.euronews.com/2020/04/15/yeni-zelanda-da-basbakan-bakanlar-ve-kamu-idarecilerinin-maaslarinda-yuzde-20-kesinti>, Erişim Tarihi: 25 Ekim 2020.

²⁰ İçişleri Bakanlığı Koronavirüs denetimlerinin detaylarını paylaştı, <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/son-dakika-haberler-icisleri-bakanligi-koronavirus-denetimlerinin-detaylarini-paylasti-41612702>, Erişim Tarihi: 25 Ekim 2020.

²¹ Artık yasak! Cumhurbaşkanı Erdoğan yeni korona kararlarını açıkladı, <https://www.milliyet.com.tr/galeri/son-dakika-cumhurbaskani-erdogan-yeni-korona-kararlarini-acikladi-artik-yasak-6300812/1>, Erişim Tarihi: 25 Ekim 2020.

²² Bolu Valiliği'nden maske cezası iptaline itiraz, <https://www.ntv.com.tr/turkiye/bolu-valiliginden-maske-cezasi-iptaline-itiraz,pkh88rIQjESkek4duQMecg>, Erişim Tarihi: 25 Ekim 2020.

ilk olarak kısıtlama siyasetlerinin uygulaması ve denetiminde kullanılacak personel, para ve zaman gibi kaynakların yeterli olması ve zamanla tükendikçe yerine konulabilir şekilde planlanması gerekir. Örneğin, kısıtlama siyasetlerini uygulayan ve denetleyen kolluk kuvvetlerinin de hasta olması kaynakların sürdürülebilir kalmasını zorlaştırabilir. Kısıtlamaların sürdürülebilir olmasını sağlayan diğer etkenler ise öngörülebilirlik, esneklik ve adalet gibi bu raporun farklı bölümlerinde tartışılan diğer ölçütlerdir.

4. DEĞERLENDİRME: KISITLAMALAR VE ÖZGÜRLÜKLER

Salgın döneminde özgürlüklerin sınırlandırılmasının idari, siyasi ve ekonomik açılardan önemli zararları da ortaya çıkmaktadır. Diğer bir deyişle, kısıtlamalar özgürlüklerin sınırlanması gibi bireysel rahatsızlıklar yarattığı kadar, ciddi ekonomik zararlara da neden olabilmektedir. Örneğin, insanların salgında evlerinde çok daha fazla zaman geçirmesi, başta turizm ve hizmet sektörü olmak üzere ekonomiye kısa, orta ve uzun vadeli zararlar vermektedir. Bu zararlar, salgın süresince kimi vatandaşların fakirleşmesi, bazı işyerlerinin kapanması ve bazı sektörlerde işsizliğin artması gibi kısa ve orta dönemli riskleri artırırken salgın sonrasında ciddi ekonomik krizlerin de yaşanabileceğini düşündürmektedir. Dolayısıyla salgın dönemi kural ve kısıtlamalarının ekonomik zararlarının da değerlendirmeye katılması gerekir.

Demokratik ülkelerde sınırlamaların tasarımı, uygulanması, değişen koşullara uyarlanması (seviyesinin yükseltilmesi veya alçaltılması) ve nihayet kaldırılması konusunda kamuoyunun tepkileri ve yönlendirmesi belirleyici olabilmektedir. Bu süreçte başta salgın hastalık uzmanları olmak üzere tıp camiası, ekonomistler, hukukçular, sosyologlar ve psikologlar gibi birçok uzman grubun katkısı alınarak oluşturulan bilim kurulları gibi istişare heyetleri ve “kısıtlama seviyeleri rehberi/modeli” gibi uygulamalar (Örneğin, Yeni Zelanda ve Birleşik Krallık rehberleri) “yeni normalin” nasıl işleyeceğinin kurallarını koyarak vatandaşlar açısından önemli ölçüde öngörülebilirlik ve şeffaflık sağlamaktadır.

Uzman bilim insanlarının sağladığı teknokratik meşruiyet ve seçimler yolu ile siyasetlerin elde ettiği siyasi meşruiyetin beraber kullanıldığı, paydaş grupların uzlaşmaya vararak ürettiği bu tür kısıtlama seviyesi değişim modelleri, kural ve kısıtlamalara yönelik kamu siyasetlerinin meşruiyetinin ve vatandaşın bu siyasetlere yönelik memnuniyetinin seçimler yoluyla “sağlamasının” yapılabileceği bir model de sunmaktadır. Örneğin, Yeni Zelanda’da

Kısıtlamaların sadece kısa değil, orta ve uzun vadede de uygulanabilmesi, diğer bir ifadeyle sürdürülebilir olabilmesi için ilk olarak kısıtlama siyasetlerinin uygulaması ve denetiminde kullanılacak personel, para ve zaman gibi kaynakların yeterli olması ve zamanla tükendikçe yerine konulabilir şekilde planlanması gerekir.

**Özgür
bir toplum
için...**

Demokratik olmayan ülkelerde bildirilen vaka sayılarının tarihi gelişimi ve sayısı konusunda şeffaf bir sistem olmadığından dolayı, ilan edilen başarının da sorgulanabildiği görülmektedir.

15 Ekim’de düzenlenen seçimlerde partisine son 50 yılda aldığı en yüksek oy oranını kazandıran Başbakan Jacinda Ardern, bu oy oranını ülkenin salgının hemen ilk döneminde girdiği 4 haftalık tam ve katı karantinanın etkililiğinin kamuoyunda tescil ve takdir edilmesi olarak algıladığını ifade etmiştir²³. Kasım ayında yapılacak ABD başkanlık seçimlerinde de COVID-19 Salgınının yol açtığı krizin nasıl yönetildiği konusundaki kamuoyu algısının yeni başkanın kim olacağını belirleyecek etkenlerden belki en önemlisi olacağı öngörülmektedir.

Demokratik olmayan ülkeler ise salgın koşullarında özgürlükleri kısıtlama siyasetlerini daha hızlı ve kolay tasarlayıp uygulamış görünmektedirler. Örneğin Çin, tüm dünyanın dikkati salgınla başa çıkmak üzerine yoğunlaşmışken Hong Kong’daki gösterileri düzenleyen muhalefet unsurlarını sert bir şekilde bastırarak, ülkedeki Uygurlar üzerindeki baskılarını yoğunlaştırmıştır.

Demokratik olmayan ülkelerde bildirilen vaka sayılarının tarihi gelişimi ve sayısı konusunda şeffaf bir sistem olmadığından dolayı, ilan edilen başarının da sorgulanabildiği görülmektedir. Bu ülkelerde kısa vadede sunulan başarı tablosunun orta ve uzun vadede sürdürülebilirliğinin mümkün olmayabileceği tartışılmaktadır. Benzer şekilde, salgın ve benzeri şartlarda özgürlükleri sınırlandırmaya yönelik kısıtlayıcı kamu siyasetlerinin demokratik seçimler yoluyla değiştirilemediği veya yürürlükten kaldırılamadığı bu tür toplumlarda ekonomik ve siyasi krizlerin derinleşmesi de olasıdır.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu raporda COVID-19 ile mücadele sürecinde kamu otoriteleri tarafından kısıtlayıcı kamu siyasetlerinin kullanılmasının özgürlüklerin sınırlandırılması açısından nasıl değerlendirilebileceği konusu incelenmiştir. Bu çerçevede “Salgında kamu yararını ve toplum sağlığını korumak amacıyla kısıtlayıcı kamu siyasetleri uygulanırken bireylerin özgürlükleri nasıl en az zarar görebilir?” sorusu yanıtlanmaya çalışılmıştır.

Özgürlükler incelenirken kamu otoriteleri tarafından konulan bir kural ve kısıtlamaya uyulmasının, bu kural kısıtlama getirirse de getirmese de önemli olup olmadığı ele alınmıştır. Örneğin, kamu yararı ve toplum sağlığı nedeniyle maske takma ve sosyal mesafeyi koruma kuralları, temaslı olduğu

²³ New Zealand election: Jacinda Ardern’s Labour Party scores landslide win, <https://www.bbc.com/news/world-asia-54519628>, Erişim Tarihi: 17 Ekim 2020.

tespit edildiğinde karantinaya girme veya sokağa çıkmama yasaklarında bireysel özgürlüklerin sınırlandırılması kabul edilebilir midir? Bir diğer örnekte, vatandaşlar veya doktor, polis ve hemşire gibi kamu çalışanları için test yaptırmayı, aşı olmayı ya da ilaç almayı reddetme özgürlüğü de var mıdır ya da olmalı mıdır?

Bu soruların kısa ve basit yanıtları yoktur. Aslında verilecek yanıtlar kısmen şartlara göre de değişebilir. Bu bağlamda, söz konusu kural ve kısıtlamaların bireysel özgürlükleri mümkün ve gerekli olan en düşük miktarda sınırlandırmasının ve kısıtlamalara uyumun en üst düzeye taşınabilmesinin sağlanabilmesi için aşağıda bazı kamu siyaseti önerileri sunulmuştur:

- **Kısıtlama Süreci Şeffaf ve Öngörülebilir Olmalıdır.**

Salgınlarla mücadele edilirken bir ülkede salgının ciddiyeti ile ilgili veya siyasi, idari ve mali şartlar değiştikçe kamu otoriteleri kısıtlamaları hafifletebilir, sabit tutabilir veya yeni ve daha ağır kısıtlamaları uygulamaya alabilir. Kısıtlama seviyesi değiştikçe kamuoyuna hangi faaliyetlerin serbest, hangilerinin ise kısıtlamaya tabii olduğunu hızlı ve net bir biçimde anlatmak kolay olmayacaktır. Hatta kısıtlamaların güncel hali konusunda insanların kafaları karışabilir ve bu durum sahada birçok uygulama sorunu yaşanmasına da neden olabilir. Bu tür sorunların yaşanmaması için Yeni Zelanda ve Birleşik Krallık gibi ülkelerde aşamalı uyarı/alarm seviyeleri içeren bir kısıtlama modelleri tablosu oluşturularak televizyon, radyo, sosyal medya ve duyuru panoları gibi çeşitli mecralardan kamuoyuna duyurulmuştur.

Yeni Zelanda'da uygulanan dört aşamalı uyarı/alarm modeli tablosundaki uyarı seviyeleri²⁴, risk değerlendirme düzeyleri ve her aşamada uygulanan tedbirlerin neler olduğu raporun sonunda yer alan Ekler kısmında Tablo 1'de ayrıntılı olarak sunulmuştur. Bu tür bir modelin her ülkenin şartlarına uyarlanarak kullanılması durumunda her yeni düzenlemenin ayrıntılarını kamuoyuna ayrı ayrı duyurmaya gerek kalmayacaktır. Sadece kısıtlamalarda hangi seviyeye geçildiğini açıklamak yeterli olacaktır. Vatandaşlar da uygulanmaya başlanan bu yeni seviyede hangi faaliyetlerin serbest, hangilerinin ise kısıtlı olduğunu, ek bölümde sunulana benzeyen bir tablodan bakarak hızlıca anlayabileceklerdir.

²⁴ New Zealand COVID-19 Alert Levels Summary, <https://covid19.govt.nz/assets/resources/tables/COVID-19-alert-levels-summary.pdf>, Erişim Tarihi: 24 Ekim 2020.

Salgınlarla mücadele edilirken bir ülkede salgının ciddiyeti ile ilgili veya siyasi, idari ve mali şartlar değiştikçe kamu otoriteleri kısıtlamaları hafifletebilir, sabit tutabilir veya yeni ve daha ağır kısıtlamaları uygulamaya alabilir.

Yasal dayanağı ve meşruiyeti sağlam, şeffaf ve katılımcı bir şekilde belirlenmiş, öngörülebilir değişiklikler çerçevesinde gerçekleştirilen kısıtlamalar, kamuoyu tarafından sürpriz, ucu açık ve keyfi olarak algılanmayacak, dolayısıyla kurallara uyum artacaktır.

Bu çerçevede, salgınla mücadelede kullanılan kısıtlayıcı kamu siyasetleri tasarlanır, ilan edilir, uygulanır ve zamanla uyarı/tedbir seviyeleri değiştirilirken izlenen süreçler, katılımcı, şeffaf ve öngörülebilir olmalıdır. Yasal dayanağı ve meşruiyeti sağlam, şeffaf ve katılımcı bir şekilde belirlenmiş, öngörülebilir değişiklikler çerçevesinde gerçekleştirilen kısıtlamalar, kamuoyu tarafından sürpriz, ucu açık ve keyfi olarak algılanmayacak, dolayısıyla kurallara uyum artacaktır. Bu bağlamda, sağlıklı ve değişim yönü öngörülebilir bilgi edinmemenin de özgürlüklerin kısıtlanması olarak görülmesi olasıdır.

Bu nedenle, tüm ülkelerde en kısa zamanda, kısıtlama seviyelerinin ne zaman (örneğin, vaka veya vefat sayılarındaki kritik eşiklerin geçilmesi durumunda veya mevsimsel değişiklik dönemlerinde), ne düzeyde (ulusal, bölgesel, yerel, vb.) ve ne yönde değişeceğini belirleyen bir “kısıtlama seviyeleri modeli” belirlenip kamuoyuna ilan edilmelidir. Bu modellerin toplumsal uzlaşma ile belirlenmesi, böylece hem çeşitli toplum kesimlerinin hem de konunun uzmanlarının bu süreçte görüş belirtmesiyle ortaya çıkan modelin siyasal ve teknokratik meşruiyetinin yüksek olması arzu edilir. Böylesi bir süreçle oluşturulan kısıtlama seviyeleri modeli, basit ve kolay anlaşılabilir tablolar ve çeşitli teknoloji platformları (SMS, sosyal medya, televizyon, vb.) yoluyla kolayca topluma duyurulabilir, afiş ve tablolar bastırılarak kamusal alan, ofis ve ev duvarlarına asılabilir.

- **Kısıtlamalarda Uluslararası Eşgüdüm ve İşbirliği Sağlanmalıdır.**

Kısıtlayıcı kamu siyasetleri, salgına karşı verilen mücadelede hem ulusal hem de uluslararası düzeydeki faaliyetleri düzenlemektedir. Dolayısıyla bu iki farklı düzeydeki kısıtlamaların birbirleriyle uyumlu bir şekilde uygulanmaları, uygulayıcı kamu siyaseti aktörlerinin de kendi aralarında etkin bir eşgüdüm sağlaması gerekir.

Uluslararası eşgüdüm ve işbirliği hususundaki en iyi örneklerden birisi, seyahat faaliyetlerinin denetlenmesi bağlamında verilebilir. Örneğin, mevcut uluslararası seyahat yasak ve kısıtlamalarının kaldırılabilmesi için ya havaalanlarında uygulanan test yapma sistemlerinin hızlandırılarak iyileştirilmesi²⁵, ya da -daha hızlı ve sürdürülebilir bir çözüm olarak- bir “COVID

²⁵ Can Airport COVID Testing Get People Flying Again? https://www.wsj.com/articles/can-airport-covid-testing-get-people-flying-again-11602075315?mod=e2fb&fbclid=IwAR38qkHN2JRhmyfUT1Pd7Rp0BkDF_w43kaeQXS_Nhe5fuDv0Ddbye-5mUGT3A, Erişim Tarihi: 7 Ekim 2020.

pasaportu” sisteminin hızlıca hayata geçirilmesi yararlı olacaktır. Seyahat sonucunda varılan ülkede karantinaya girmeye gerek kalmadan uluslararası seyahati daha kolay hale getirebilecek böyle bir sistemin ilk denemeleri 2020 yılı Ekim ayının ilk haftasında Londra Heathrow Havalimanı’nda yapılmaya başlanmıştır²⁶.

- **Hedef Kitlelerin Kısıtlamalara Uyumu, Yaptırım ve Ödüllerle Değil, Tutum ve Davranışların İçselleştirilmesiyle Sağlanmalıdır.**

Sosyal psikoloji bilimi, insan tutum ve davranışlarındaki kalıcı değişikliklerin kişinin dışındaki güdülenme faktörleri (Dışsal güdülenme, “Ödül veya ceza veren dış bir aktör böyle yapmamı istiyor”) ile değil, kişinin kendi düşünce ve duygularından kaynaklanan içsel güdülenme (Ben böyle yapmak istiyorum; böyle yapmak bana yarar sağlıyor) yolu ile olduğunu keşfetmiştir (Aronson, Wilson ve Akert, 2012: 266). Bu nedenle kısıtlayıcı kamu siyasalarına uyumu artırmak için kısa vadede yaptırımlar ve ödüller kullanılabilir, uzun vadede kısıtlamaların hedef kitlenin yararına olduğunu benimsetici siyasalar izlenmelidir. Bu çerçevede eğitici, rehberlik edici ve bilinçlendirmeye yönelik faaliyetlere ağırlık verilmesi yararlı olur. Örneğin, bu dönemde uygulanan kısıtlamaların vaka ve vefat sayılarını azaltarak orta ve uzun vadede daha uzun süreli ve ağır kısıtlamaların uygulanmasına engel olacağı gibi hususlar kamuoyu nezdinde sık sık vurgulanabilir.

Kısa vadede yaptırımların ve ödüllerin (dışsal güdülenmenin) kural ve kısıtlamalara uyumda asli güdüleyici olduğu dönemlerde ise cezalandırıcı değil, ödüllendirici ve teşvik edici kamu siyasaları uygulanması tercih edilmelidir. Bu bağlamda, maske takmayana ceza vermek yerine doğru şekilde maske takana ödül verme siyasası tercih edilebilir. Örneğin, Kocaeli’nin İzmit ilçesinde maskelerini doğru takan vatandaşlar, tiyatro bileti ile ödüllendirilmiştir²⁷.

²⁶ Dünyada ilk ‘COVID pasaport’ uygulaması İngiltere’de başlıyor, <https://www.hurriyet.com.tr/dunya/son-dakika-haberi-dunyada-ilk-covid-pasaport-uygulamasi-ingilterede-basliyor-41630494>,

Erişim Tarihi: 7 Ekim 2020.

²⁷ Maskesini doğru takanlara tiyatro bileti hediye, <https://www.ntv.com.tr/sanat/maskesini-dogru-takanlara-tiyatro-bileti-hediye,JGf7PJYA20-D5wULAE0o3g>, Erişim Tarihi: 24 Eylül 2020.

Kısa vadede yaptırımların ve ödüllerin (dışsal güdülenmenin) kural ve kısıtlamalara uyumda asli güdüleyici olduğu dönemlerde ise cezalandırıcı değil, ödüllendirici ve teşvik edici kamu siyasaları uygulanması tercih edilmelidir.

Salgının ilk dalgasında uygulanan uzun süreli ulusal kısıtlamalar yerine, vakalardaki bölgesel/yerel artış veya azalışlara göre ayarlanabilen kısıtlamalar, hem kişisel özgürlükleri daha az ihlal edecek hem de uygulamalara uyum oranı daha yüksek olacaktır.

• **Yerel, Zamanı ve Hedef Kitleleri Sınırlı Kısıtlamalar Tercih Edilmelidir.**

Salgının 2020 yılının ikinci çeyreğinde yaşanan ilk dalgasında New York, Londra ve İstanbul gibi büyük küresel kentler salgının ülkelerindeki ana merkezi haline gelmişlerdir. 2020 yılının son çeyreğinde yaşanmakta olan salgının ikinci dalgasında ise vakaların bu büyük şehirlere ek olarak hemen tüm kent, kasaba ve köylere kadar yayıldığı görülmektedir. Dolayısıyla salgının ilk dalgasında uygulanan uzun süreli ulusal kısıtlamalar yerine, vakalardaki bölgesel/yerel artış veya azalışlara göre ayarlanabilen kısıtlamalar, hem kişisel özgürlükleri daha az ihlal edecek hem de uygulamalara uyum oranı daha yüksek olabilecektir. Bu nedenle ulusal yerine yerel veya bölgesel, günler ve haftalar süren sürekli kısıtlamalar yerine günün belli saatleri ile sınırlandırılmış, hedef kitleleri tüm vatandaşlar değil de sadece yüksek riskli veya “süper yayıcı” (yaşlılar, kronik hastalar, gençler, vb.) gruplar olan “nokta atışı” kısıtlamalar tasarlamak ve uygulamak daha doğru bir siyasa olacaktır.

Zaten bir süredir birçok ülkede genel ve uzun süreli kısıtlamalardan yerel ve zamanı ve hedef kitleleri sınırlı kısıtlamalara doğru bir geçiş gözlemlenmektedir. Örneğin, Mart ayında ülke çapında dört haftalık katı bir ulusal karantina uygulayan Yeni Zelanda, yeni vakalar görülen Eylül ayında sadece ülkenin en büyük şehri olan Auckland ile sınırlı yerel bir karantina uygulamakla yetinmiştir²⁸. Türkiye’de ise salgının ilk dalgasının en kritik döneminde Türkiye çapında uzun süre evden çıkmalarına izin verilmeyen 65 yaş üstü yaşlılar, giderek buldukları ilin yetkilileri tarafından yerel şartlara göre belirlenen ve belli saatlerde belli amaçlarla (Örneğin, toplu taşımaya özel) uygulanan kısıtlamaların öznesi olmuşlardır. Hatta bugüne kadar katı kural ve kısıtlamalar uygulama siyasasından ziyade sürü bağışıklığına yakın kamu siyasaları uygulayan İsveç’te bile sınırlamaların uygulanıp uygulanmaması kararı yerel yönetimlere devredilmiştir. İsveç Ulusal Sağlık Kurumu, Ekim ayının ikinci haftasında yerel yönetimlere maske takılması gibi kısıtlama konularında kendi siyasalarını belirleme hakkını vermiştir²⁹.

²⁸ New Zealand Prime Minister Jacinda Ardern’s Labour Party wins general election, opposition leader Judith Collins concedes defeat, https://www.abc.net.au/news/2020-10-17/new-zealand-election-jacinda-ardern-labour-reelected/12778444?fbclid=IwAR2ifq_g1LTAFbUihum9-IhrdYAfVKsPPflnbP574vshrpbJg0pkO_X6X9g, Erişim Tarihi: 17 Ekim 2020.

²⁹ Melissa Rossi, As White House eyes ‘herd immunity,’ Sweden’s no-mask approach is failing to contain COVID-19, <https://www.yahoo.com/news/as-white-house-eyes-herd-immunity-swedens-nomask-approach-is-failing-to-contain-covid-19-151813672.html>, Erişim Tarihi: 2020.

Bu tür yerelleştirilmiş, gruba ve zamana özelleştirilmiş, velhasıl “yumuşatılmış” bir kısıtlama siyaseti, esnek bir siyaset olduğundan dolayı, kolayca tersine çevrilebilir. Diğer bir deyişle, bir bölgede veya şehirde vaka ve vefat sayıları artıp da salgın yayılımı belirli bir “tehlike/alarm eşikini” geçtiği anda uygulanan siyasetler bir anda ağırlaştırılıp kent veya bölge ölçeğinden ülke geneline yayılabilir. Örneğin, Ekim ayı başında vakalarda bir yükseliş gözlenen Almanya’da şehirler için bu tür tehlike/alarm eşikleri belirlenmiştir. Başkent Berlin’de 70 yıldır ilk kez gece sokağa çıkma yasağı uygulanmaya başlanmıştır³⁰. Benzer şekilde, vakaların arttığı ve son hafta içinde 100.000 kişide 50 vaka olarak tanımlanan kritik eşik aşıldığı Essen, Bremen, Köln, Frankfurt ve Stuttgart gibi kentlerde maske kullanımının zorunlu hale getirilmesi, evden çalışmanın özendirilmesi ve barlarla restoranların çalışma saatlerinin kısaltılması gibi daha katı kısıtlamalara geçilmesine karar verilmiştir³¹. Bu kentlerde vakalar artıp daha tehlikeli sayılan kritik eşikler de geçildiğinde ise sınırlamalar ulusal düzeye ve tüm nüfusu kapsayacak hale çevrilebilir. Benzer şekilde, vaka sayıları son haftalarda çok fazla artan İspanya’da olağanüstü hal ilan edilerek 25 Ekim Pazar akşamından itibaren 24.00-06.00 saatleri arasında ulusal sokağa çıkma yasağı uygulanacağı gibi, yerel düzeyde de kamu otoritelerine bölgeler arası seyahati kısıtlayabilme yetkisi verilmiştir³².

Sonuç olarak, içinden geçtiğimiz salgın sürecinde kamu yararının ve halk sağlığının korunabilmesi için çeşitli kısıtlayıcı kamu siyasetlerinin uygulanması dünya çapında bir zorunluluk haline gelmiştir. Bu kısıtlamaların uygulanmaması vaka ve vefat sayılarını önemli oranda artırabilir; sağlık sistemlerinin kapasitesinin aşılmasına, tüm sağlık sisteminin çökmesine veya Mart ve Nisan aylarında İtalya, İspanya ve Fransa’da yaşandığı gibi tıbbi kaynakların öncelikli olarak hangi hastalara yöneltilmesine karar verilmesi şeklindeki insani trajedilere sebep olabilir.

Son tahlilde, bu raporda ayrıntılı olarak incelenen kısıtlayıcı siyasetler salgının kritik dönemlerinde zorunlu gibi gözükmektedir. Yine de bu siyasetlerin

³⁰ Coronavirus: Berlin’s first curfew in 70 years kicks in, <https://www.dw.com/en/new-berlin-coronavirus-restrictions-curfew/a-55226645>, Erişim Tarihi: 10 Ekim 2020.

³¹ Coronavirus digest: Multiple German cities exceed COVID-19 threshold, <https://www.dw.com/en/coronavirus-digest-multiple-german-cities-exceed-covid-19-threshold/a-55232450>, Erişim Tarihi: 25 Ekim 2020.

³² COVID: Spain imposes national night-time curfew to curb infections, <https://www.bbc.com/news/world-europe-54682222>, Erişim Tarihi: 25 Ekim 2020.

uygulanması sırasında bireysel özgürlüklerin en düşük düzeyde ve en kısa süre boyunca kısıtlanabilmesi için karşılaştırmalı kamu siyasası analizi çalışmaları siyasi ve idari karar vericilere yararlı öneriler sunabilir. Bu öneriler uygulandığında hem özgürlükler üzerindeki kısıtlamalar mümkün olan en düşük düzeyde tutulabilecek, hem de söz konusu kısıtlamalara uyum en üst düzeyde gerçekleştirilebilecektir.

KAYNAKÇA

- Acemoğlu, D., & Robinson, J. A. (2020). *The Narrow Corridor: States, Societies, and the Fate of Liberty*. Penguin Books.
- Aronson, E., Wilson, T. D., Akert, R. M., & Gündüz, O. (2012). *Sosyal Psikoloji*. Kaknüs Yayınları.
- Aydın, M. D. (2012). “Veri Güvenliği, Mahremiyet, Gözetim Uygulamaları ve E-Devlet”. Ed. MZ Sobacı ve M. Yıldız, *E-Devlet: Kamu Yönetimi ve Teknoloji İlişkisinde Güncel Gelişmeler*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık, s. 529-547.
- Ergun, T. (2004). *Kamu Yönetimi: Kuram, Siyasa, Uygulama*, Ankara, TO-DAİE Yayınları.
- Gözler, K. (2020). *Türk Anayasa Hukuku Dersleri*, Bursa, Ekin, 25. Baskı.
- Harari, Y. N. (2020). The World after Coronavirus. *Financial Times*, 20.
- Johns Hopkins University (2020). *Coronavirus Research Center*. Çevrimiçi: <https://coronavirus.jhu.edu/map.html>, Erişim Tarihi: 25 Ekim 2020.
- Kasdan, D. O., & Campbell, J. W. (2020). “Dataveillant Collectivism and the Coronavirus in Korea: Values, Biases, and Socio-Cultural Foundations of Containment Efforts”. *Administrative Theory & Praxis*, 1-10.
- Kim, P. S. (2020). “South Korea’s Fast Response to Coronavirus Disease: Implications on Public Policy and Public Management Theory.” *Public Management Review*, 1-12.
- Lipsky, M. (1980). *Street-Level Bureaucracy: Dilemmas of the Individual in Public Services*. New York: Russell Sage Foundation.
- Meijer, A. et al. (2020). “The COVID-19 Crisis and the Information Polity: An Overview of Responses and Discussions in Twenty-one Countries from Six Continents”, *Information Polity*, 25(3): 243-274.
- New Zealand Government (2020). *New Zealand COVID-19 Alert Levels Summary*, Çevrimiçi: <https://covid19.govt.nz/assets/resources/tables/COVID-19-alert-levels-summary.pdf>, Erişim Tarihi: 23 Ekim 2020.
- Shaw, R., Kim, Y. K., & Hua, J. (2020). “Governance, technology and citizen behavior in pandemic: Lessons from COVID-19 in East Asia”. *Progress in Disaster Science*, 100090.
- T.C. Sağlık Bakanlığı (2020). *Günlük Koronavirüs Tablosu*. Çevrimiçi: <https://covid19.saglik.gov.tr/>, Erişim Tarihi: 25 Ekim 2020.

- Trivedi, P. (2020). "India's Response to Coronavirus Pandemic: Nine Lessons for Effective Public Management". *The American Review of Public Administration*, 50(6-7), 725-728.
- Turan, A.; Çelikyay, H. H.(2020). "Türkiye'de KOVID-19 ile Mücadele: Politikalar ve Aktörler", *Uluslararası Yönetim Akademisi Dergisi*, 3(1): 1-25.
- Yıldız, M. & Babaoğlu, C. (Ed.) (2020). *Teknoloji ve Kamu Politikaları: Yeni Teknoloji ve İş Yapma Biçimlerinin Kamu Yönetimi ve Politikalarına Etkisi*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Yıldız, M. & Şahin, S. Z. (2020). "Turkey's COVID-19 Response from a Public Administration Perspective". In International Institute of Administrative Sciences (IIAS) *Special Report on Coronavirus Crisis: The COVID-19 Pandemic: Early Lessons for Public Governance* (Editors: Paul Joyce, Fabienne Maron & Purshottama Sivanarain Reddy).
- Yıldız, M. & Uzun, M. M. (2020). *Koronavirüsle Mücadelede Kriz Yönetimi ve Kamu Politikası Yapımı*. Ankara: SETAV.
- Zakaria, F. (2020). *Ten Lessons for a Post-Pandemic World*. New York: W. W. Norton.

YAZARIN COVID-19 SALGINI İLE İLGİLİ DİĞER ÇALIŞMALARI

- Meijer, A. J., ve diğerleri (2020). "The COVID-19 Crisis and the Information Polity: An Overview of Responses and Discussions in Twenty-one Countries from Six Continents", *Information Polity*, 25(3): 243-274.
- Yıldız, M. & Şahin, S. Z. (2020). "Turkey's COVID-19 Response from a Public Administration Perspective". In International Institute of Administrative Sciences (IIAS) *Special Report on Coronavirus Crisis: The COVID-19 Pandemic: Early Lessons for Public Governance* (Editors: Paul Joyce, Fabienne Maron & Purshottama Sivanarain Reddy).
- Yıldız, M. & Uzun, M. M. (2020). *Koronavirüsle Mücadelede Kriz Yönetimi ve Kamu Siyaseti Yapımı*. Ankara: SETAV.

EKLER

Tablo 1: Yeni Zelanda'da Uygulanan Dört Aşamalı Uyarı/Alarm Modeli

Uyarı Seviyesi	Risk Değerlendirmesi	Tedbir Aralığı (Yerel veya ulusal olarak uygulanabilir)
Seviye 4: Karantina Muhtemelen hastalık kontrol altına alınmamış durumda.	<ul style="list-style-type: none"> • Toplulukta hastalık iletimi gerçekleşiyor. • Yaygın salgınlar ve yeni kümelerde iletim. 	<ul style="list-style-type: none"> • İnsanlara, temel kişisel ihtiyaçları dışında evde kalmaları talimatı verilir. • Mahallede güvenli spor ve dinlenme faaliyetlerine izin verilir. • Seyahatler ciddi şekilde sınırlıdır. • Tüm toplantılar iptal edildi ve tüm halka açık mekânlar kapatıldı. • Temel hizmetler (Örneğin, süpermarketler, eczaneler, klinikler, benzin istasyonları) ve elektrik ve su gibi temel kamu hizmetlerini veren kurumlar dışındaki tüm işletmeler kapalı. • Eğitim kurumları kapalı. • Malzeme temini ve tesislerin talep edilmesi mümkündür. • Sağlık hizmetlerinin yeniden önceliklendirilmesi.
Seviye 3: Kısıtlama Yüksek Risk Hastalık kontrol altına alınmamış durumda.	<ul style="list-style-type: none"> • Toplulukta hastalık iletimi gerçekleşiyor olabilir. • Yeni hastalık kümeleri ortaya çıkabilir ancak test ve temaslı kişi izleme yoluyla kontrol edilebilir. 	<ul style="list-style-type: none"> • İnsanlara, temel kişisel ihtiyaçları (eğer gerekiyorsa okul veya işe gitmek, mahallede güvenli spor ve dinlenme faaliyetleri dâhil) haricinde evde kalmaları talimatı verilir. • Ev dışında (toplu ulaşım dâhil) iki metrelik fiziksel mesafeler kamuya açık olanlar okul ve işyerleri gibi diğer alanlarda bir metrelik fiziki mesafe bırakılmalı. • İnsanlar evlerinin içinde kalmalıdır, ancak yakın aile ile yeniden görüşmek, bakıcıları çağırmak, tek başına kalmış insanlara destek vermek için istisnalar olabilir. • İlkokullar ve kreşler açık, ancak sınırlı kapasiteye sahip olacak. Çocuklar mümkünse eğitime evde devam etmeli. • Aksi zorunlu olmadıkça insanlar evden çalışmalıdır. • Ticari işletmeler tesislerini açabilir, ancak müşterilerle fiziksel etkileşime giremezler. • Düşük riskli yerel eğlenme ve dinlenme faaliyetlerine izin verilir. • Halka açık mekânlar (Kütüphaneler, müzeler, sinemalar, yemek sahaları, spor salonları, havuzlar, oyun alanları, marketler) kapalıdır. • Sadece düğün ve cenazeler için 10 kişiye kadar olan toplantılara izin verilir, ancak fiziksel mesafe ve halk sağlığı önlemlerine uyulmalıdır. • Sağlık hizmetlerinde mümkün olduğunda sanal, temassız istişareler kullanılır. • Bölgeler arası seyahat, temel sağlık hizmetleri çalışanları hâriç oldukça sınırlıdır. • Ciddi hastalık riski yüksek kişiler (yaşlılar ve kronik hastalığı olanlar) mümkün olduğunca evde kalmaya, evden ayrılmaları gerekirse de ek önlemler almaya teşvik edilir. Bu kişiler işe gitmeyi de seçebilirler.

Seviye 2: Azaltın

Hastalık kontrol altına alınmıştır ama topluluk içi iletim riski devam etmektedir.

- Ev içi hastalık iletimi gerçekleşiyor olabilir.
- Tek veya izole küme salgınları

- İnsanlar arkadaşları ve ailesiyle yeniden bağlantı kurabilir, alışveriş yapabilir veya yurt içinde seyahat edebilir, ancak halk sağlığı kurallarına uyulmalıdır.
- Başka kurallar uygulanmıyorsa, genelde dışarıdayken tanımadığınız insanlarla iki metrelik, işyerleri gibi kontrollü ortamlarda ise bir metrelik fiziksel mesafeyi korumanız tavsiye edilir.
- İç ve dış mekân toplantılarında en fazla 100 kişi.
- Fiziksel mesafe ve temas takibi kurallarına uyularak spor ve eğlenme/dinlenme faaliyetlerine izin verilir.
- Kamusal alanlar açılabilir ancak halk sağlığı önlemlerine uyulmalıdır. -Sağlık ve engellilik bakım hizmetleri mümkün olduğunca normal çalışır.
- İşletmeler halka açılabilir, ancak fiziksel mesafe ve temas izleme ile ilgili olanlar dâhil halk sağlığı yönergelerine uyulmalıdır. Alternatif çalışma yolları (Uzaktan çalışma, vardiyalı çalışma, fiziksel mesafe, yemek molaları, esnek izin) mümkünse teşvik edilir.
- Çocuklarınızı her seviyedeki okullara gönderebilirsiniz. Gerekli önlemler alınacaktır.
- COVID-19'a yakalanma riski yüksek kişilere (Özellikle iyi kontrol edilmiyorsa kronik hastalar ve yaşlılar) evden ayrılırken ek önlemler almaları önerilir. Bu kişiler, işverenleri ile işlerini güvenli bir şekilde yapabilecekleri konusunda anlaşılırsa çalışabilirler.

Seviye 1: Hazırlan

Hastalık Yeni Zelanda'da kontrol altına alınmıştır.

- COVID-19 denizaşırı ülkelerde altına alınmamıştır.
- Yeni Zelanda'da tecrit edilmiş hane halkları arasında hastalık iletimi olabilir.

- Yeni COVID-19 vakalarının ülkeye giriş riskini en aza indirmek için sınır giriş önlemleri.
- Yaygın olarak COVID-19 testi yapma.
- Herhangi bir pozitif vakanın hızlı temas takibi
- Kendi kendine tecrit ve karantina gereklidir.
- Okullar ve işyerleri açıktır ve güvenli bir şekilde faaliyet göstermelidir.
- Fiziksel mesafe uygulaması teşvik edilir.
- Toplantılarda kısıtlama yoktur.
- Hastaysanız evde kalın, grip benzeri belirtileri rapor edin.
- Ellerinizi yıkayın ve kurulayın, dirseğe öksürün, yüzünüze dokunmayın.
- Yurtiçi taşımacılıkta kısıtlama yoktu.
- Hastalanırsanız toplu taşımayı kullanmaktan veya seyahat etmekten kaçının.

Kaynak: New Zealand COVID-19 Alert Levels Summary, <https://covid19.govt.nz/assets/resources/tables/COVID-19-alert-levels-summary.pdf>, Erişim Tarihi: 23 Ekim 2020.

LİBERAL PERSPEKTİF ANALİZ

Sayı: 16 • Kasım 2020

COVID-19 SALGINI, KISITLAYICI KAMU SİYASALARI VE ÖZGÜRLÜKLER KARŞILAŞTIRMALI BİR ANALİZ

Prof. Dr. Mete Yıldız

Çankaya Mahallesi Atatürk Bulvarı No: 160 D: 10, Çankaya, Ankara

(312) 213 24 00 www.oad.org.tr info@oad.org.tr

[f](https://www.facebook.com/ozgurlukarastirmalari) ozgurlukarastirmalari [t](https://twitter.com/ozgurlukar) ozgurlukar